

An anatomical illustration of a human male torso, showing the muscles and internal organs. The illustration is rendered in a semi-transparent style, revealing the underlying structures. The background is dark blue.

SÜLB və TƏRAİB

2019.08.16

“Əlbəttə, Allah (Quranda) ağcaqanadı və ya ondan daha böyüyünü misal gətirməkdən çəkinməz. İman gətirənlər bunun öz Rəbbi tərəfindən bir haqq olduğunu bilirlər. Kafirlər isə: “Allah bu məsəl ilə nə demək istəyir?” – deyirlər. Allah bununla bir çoxlarını zəlalətə salır, bir çoxlarını isə doğru yola yönəldir. Allah yalnız fasiqləri zəlalətə düçar edir.” (2:26) Fasiqləri zəlalətə düçar edən daha bir Quran ayəsi bu günlərdə bir çox kəsi narahat etdiyi üçün bu məqaləmizdə həmin ayə haqqında söz açacağıq. Sözü gedən ayə Təriq surəsində insanın sudan yaradılışı ilə bağlıdır. **“O, axıb tökülən bir sudan yaradılmışdır. Bel və köks sümükləri arasından çıxır. Şübhəsiz ki, onu qaytarmağa qadirdir.”** (86:6-8) Dinə qarşı şübhə ilə *yanaşanlar bu ayədə* elmi bir xəta olduğunu dedilər. Onlar dedilər ki, bu ayədə spermanın döş qəfəsi ilə bel sümüyü arasında formalaşdığı deyilir, halbuki müasir tibb elmi spermanın bu yerdə əmələ gəlmədiyini deyir. O zaman bu ayədə elmi bir xətanın baş verdiyi – onlara görə - rahatlıqla deyilə bilər.

Bu məqalədə dini tənqid edənlərin əslində nə qədər aciz olduqlarını, ən bəsit bir araşdırma etmədən danışdıqlarını nümayiş edəcəyik. Məgər bir iki təfsir kitabını açıb ayənin təfsirinə baxmaq bu qədərmi çətindir?! *Əslində* çətin bir şey yoxdur, lakin bu insanlar əksər hallarda internetdə tapdıqları bir-iki məqalənin ən güclü maariflənmə qaynağı hesab etdikləri üçün o qədəri ilə kifayətlənirlər. Onu da qeyd edək ki, bu ayə yalnız bizim zamanımızın dinsizlərini deyil, həm də orta əsrlərin dinsizlərini də rahatsız edib. O dövrdə yunanların tibb elmi ərəb dilinə tərcümə edildikdə *din düşmənləri* o dövrün biliklərinə əsaslanaraq bu ayəni tənqid edirdilər. Çünki yunan təbib Galen’ə görə sperma bütün bədən orqanlarından süzülərək əmələ gəlir. Fəxrüddin ər-Razi deyir: **“Bil ki, mühlidlər bu ayəyə tənə ediblər və deyiblər: Əgər “sülb ilə tərəib arasından çıxır” sözü ilə qəsd olunan spermanın yalnız həmin yerlərdən ayrılmasıdırsa o zaman heç də o cür deyildir. Sperma yalnız dördüncü həzmdən artıq qalandan ayrılır, bədənə bütün hissələrindən ayrılır ki, bütün orqanlardan onların təbiətini və**

özəlliyini götürsün...¹ Hər şeydən əvvəl bunun müasir dövrün “kəşfi” olmadığını bilməyimiz lazımdır.

Üstəlik onu da əlavə edək ki, peyğəmbərin – aleyhissalətu vassələm – dövründə spermanın haradan əmələ gəldiyini bilmək çətin deyildi. Abdullah ibn Məsud deyir: **“Peyğəmbər – salləllahu aleyhi və səlləm – ilə birlikdə müharibəyə gedərdik və yanımızda qadınlarımız olmazdı. Ona görə də dedik: “Ey Allahın elçisi, özümüzü axtalayaq mı?!” (Peyğəmbər) biza bunu qadağan etdi.**”² Axtalamaq isə məlum olduğu kimi kişinin xayalarındakı yumurtaları çıxarmaqdan ibarətdir. Hədisi şərh edən alimlərimizdən Bədrüddin əl-Ayni deyir: **“(Axtalamaq) yumurtaları xayalardan çıxarmaqdır...”**³ Onlar çox gözəl bilirdilər ki, bədənin bu hissəsini çıxarmaqla kişinin sperması kəsilir, ondan sonra uşaqları olmur. Ona görə də əl-Qurtubi hədisin şərhində **“bu (əməl)də nəslə kəsmək və kişiliyin mənasını aradan qaldırmaq vardır”** deyir.⁴ Bütün bunları bildiyin halda spermanın haradan qaynaqlandığını da təxmin etmək çətin olmamalıdır.

O zaman ayənin mənasını necə anlamalıyıq? Hər fərfən ayəni ələ almalı olsaq ayə bu cürdür: **“Sülb və tərəib arasından çıxır.”** Ərəb dilində əvəzliyi açıqdan cümlədə deməyə ehtiyac yoxdur, çünki “çixır” felində özünü göstərir. Azərbaycan dilindəki tərcümələrə nəzər salsaq görəcəyik ki, Əlixan Musayev bunu belə təfsir edir: **“Bu (maye) bel və köks sümükləri arasından çıxır.”** Bünyadov və Məmmədəliyevin tərcüməsində isə ayənin təfsiri **“(o su kişilərin) bel sümüyündən, (qadınların isə) köks sümüyündən çıxar!”** mənasını alır. Burada diqqətimizi çəkən tərəf budur ki, ikinci təfsirdə bel sümüyü kişilərə, köks sümüyü isə qadınlara aid edilib. Belə bir təfsir əksər təfsir alimlərinin rəyinə müvafiqdir. Onu da qeyd etməliyik ki, ayədə keçən “tərəib” sözündəki məna üzərindən təfsir alimləri fikir ayrılığına düşsələr də onların əksəriyyəti ayədən çıxan ümumi mənanın nə olmasında ittifaq ediblər. Onlara görə ayədəki murad budur ki, “insan həm atadan, həm də anadan yaradılır.” Yaxud da bəzilərinin ifadəsi ilə desək “həm atanın suyundan, həm də ananın suyundan yaranıb.” Buna bəzi misallar verə bilərik. Misal üçün əl-Quşeyri bu təfsiri belə ifadə edir: **“Kişinin sülbündən, qadının tərəibəsindən çıxır. Bununla (Allah) insanı düşünməyə və dəlillərə baxmağa təşviq edir ki, hətta Onun qüdrətinin, elminin və iradəsinin kamilliyini görsün.”**⁵

¹ Ər-Razi, “Məfətihul-Ğəyb”, 31/120;

² “Sahih əl-Buxari”, 5071, 5075

³ “Nuxabul-Əfkər fi Tənqih Məbəni əl-Əxbər fi Şərh Məanil-Əsər”, 10/340;

⁴ “Əl-Mufhim limə Əşkələ min Təlxisi Kitəb Muslim”, 4/93;

⁵ əl-Quşeyri, “Lətaif əl-İşərat”, 3/715;

Yaxud da əl-Vahidi buyurur: “**(Təraib) döşdə boyunbağı yeridir, onun təki “təribə” sözüdür. Ata (bin Əbi Rabəh) dedi: “(Allah bununla) kişinin sülbünü və qadının təraibini qəsd edir, (yəni insan) illa bu ikisinin suyundan əmələ gəlir.**”⁶ əl-Vahidi bu qısa təfsirə *heç bir şey əlavə etmir. ət-Tabəri təfsirində ayə haqqında gəlmiş rəylərə bir-bir yer verir. Sülbün kişiyyə, təraibin isə qadına aid olmasını İbn Abbas, İkrimə, Sufyan əs-Səvri kimi böyükərdən rəvayət edir.*

Əksər təfsir alimlərinə görə *sülbün kişiyyə, təraibin qadına aid olduğunu qeyd etdiyimizdən sonra ikinci bir nöqtəyə diqqət edək. Ayədə yuxarıda da qeyd etdiyimiz kimi əvəzlik açıq şəkildə qeyd edilməyib; yəni “çixır” felinin spermaya aid olması açıq olaraq qeyd edilmir. Əksinə ayələri yan-yana qoyduqda iki ayrı sözə aid olması ehtimalı ortaya çixır. Ayələr belə bir sıra ilə gəlir: “**Qoy insan nədən yaradıldığına baxsın! (5) Axıb tökülən bir sudan yaradılmışdır. (6) Sülb və təraib arasından çixır. (7) Həqiqətən onu qaytarmağa qadirdir. (8) Sirlərin sınıdığı gündə. (9).**” Səkkizinci ayədə “onu” əvəzliyinin suya, yəni spermaya aid olmadığı aşkardır. Burada söhbət insandan gedir. Yəni Allah insanı spermadan yaratdığı kimi, onu geri qaytarmağa, yəni yenidən yaratmağa qadirdir. Doqquzuncu ayədə bu yenidən yaradılışın “sirlərin sınıdığı gündə”, yəni qiyamətdə *baş verməsi* bizə əvəzliyin insana aid olmasında köməklik edir. Bizim mövzumuz olan ayədə, yəni yeddinci ayədə “çixır” felindəki gizli əvəzliyin “sperma”, yoxsa “insana” aid olmasına baxmaq lazımdır. Əgər bütün ayələri bir araya gətirib baxdıqda “insana” aid olması daha aşkar görünür, çünki insandan başlayır və insanda qurtarır. Altıncı və yeddinci ayələrə ayrılıqda nəzər salsaq “spermaya” aid olduğunu da demək olar. Ona görə də təfsir alimləri bu nöqtədə fikir ayrılığındadırlar. Misal üçün İbn Atiyyə deyir: “**(Ayədəki) “çixır” felindəki əvəzliyin insana aid olması möhtəməldir və həmçinin spermaya aid olması da möhtəməldir.**”⁷ Bu ispaniyalı təfsir alimi müasir zamanımızda yaşamayıb, 12-ci əsrin ortasında vəfat edib. Yaxud da ondan bir əsr əvvəl yaşamış Məkki bin Əbi Talib’in sözləri ilə tanış olaq. O bu ayəni təfsir edərkən deyir: “**Yəni ki, insan kişinin belindən və qadının köks sümüyü (təraib) arasından çixır. Təraib sözünün təki təribə’dir. Sözün mənası budur ki, “onların hər ikisindən (əmələ gəlir).**” Daha sonra təraib sözü barədə *gəlmiş izahlara toxunur. Kiməsə görə təraib köks sümükləri, kiməsə görə qadınlarda boyunbağının asıldığı yerdir. Kiməsə görə qadının iki döşü arasındakı yerdir. Bir sözlə “təraib” sözünün qadına aid olduğunu deyənlərin görüşlərini bir-bir qeyd etdikdən sonra**

⁶ əl-Vahidi, “ət-Təfsir əl-Vasit”, 4/465;

⁷ İbn Atiyyə, “əl-Muhərrar əl-Vaciz fi Təfsir əl-Kitəb əl-Aziz”, 5/465;

buyurur: **“Bu rəylərə əsasən (ayədəki) “çixır” sözündəki əvəzlik insan üçündür.”** Daha sonra digər rəyləri, yəni həm sülb, həm də tərəib sözünün kişiyyə aid olduğunu deyənlərin sözlərini qeyd edir və sonra deyir: **“(Ayədəki) “çixır” felindəki əvəzlik – bu rəylərə görə - spermaya aiddir.”** Bunu qeyd etdikdən sonra buyurur: **“(Amma) ərəblərin sözlərində bilinən budur ki, “tərəib” qadının boyunbağısının yeridir ki, onun sinəsi üzərinə düşən yerdir.”**⁸ Yəni hər iki mənanın ayədən anlaşıla biləcəyini qeyd edir, lakin bunun insana aid olması rəyini daha doğru hesab edir. Həmçinin Məkki ilə eyni dövrdə yaşamış Əbul-Abbas əl-Məhdəvi deyir: **“Kim (ayədəki) mənanın “kişinin sülbündən və onun tərəibindən” olduğunu deyirsə (onlara görə) “çixır” felindəki əvəzlik spermaya aiddir. Kim mənanın “kişinin sülbündən və qadının tərəibindən” olduğunu deyibsə (onlara görə) əvəzlik insana aiddir.”**⁹ əl-Qurtubi təfsirində bunu ondan nəql edir və heç bir etiraz etmir.¹⁰ Beləliklə də möhtəmələn ayədəki məna belədir: “İnsan kişinin sülbündən, qadının tərəibindən çixır.” İnsanın atasının belindən gəlməsi bir çox dildə işlənən bir ifadədir və biz buna qarşıda toxunacağıq. Qadının tərəibindən çixması isə çox ehtimal ki, uşağın ana bətnindən çixmasını ifadə edən bir kinayədir. əz-Zəccac tərəib sözünü təfsir edərkən deyir: **“ət-Tərəib təfsirdə gəlib ki, sağdan dörd qabırğa, soldan dörd qabırğadır...”**¹¹ Bu, tərəib sözünə verilmiş izahlardan biridir. Başqa izaha görə iki döşün arası, bir başqasına görə boyunbağının asıldığı yerdir və digər izahlar da vardır. Ən məşhur izaha görə tərəib qadının döş qəfəsidir. Sanki bununla döş qəfəsinin altında yerləşən ana bətninə işarə etmişdir.

Bəs nə üçün sülb? Ümumiyyətlə qədim zamanlardan insanların zürriyyəti ataların belinə, sülbünə nisbət olunur. Adətən bir kim üçün “onun belindən gəlir” şəklində müraciət edirlər. Youtube kanallarının birində azərbaycanlı ateist bunu Hipokratın izahı ilə əlaqələndirir. İddia edir ki, Hippokratın nəzəriyyəsi spermanın beyində əmələ gəlib onurğa sümükdən keçdiyini öyrətdiyi üçün yəhudilər də, ərəblər də insan reproduksiyasını kişilərin belinə nisbət ediblər. Çox maraqlıdır ki, özü də Bibliya kitabında zürriyyətin belə nisbət edildiyinə dair misal verir. **“Allah ona dedi: Mən Qadir Allaham. Məhsuldar ol və çoxal! Səndən xalqlar, çoxlu xalqlar törəyəcək. Sənin sülbündən padşahlar çixacaq.”** (Yaradılış, 35:11) Yəhudi dilində burada işlənən “חַלָּץ” (xalats) sözü elə ərəbcədəki “sülb” sözü ilə eyni mənani verir, yəni

⁸ Məkki, “əl-Hidəyə ilə Buluğ ən-Nihəyə”, 12/8194-8196;

⁹ əl-Məhdəvi, “ət-Təhsil li Fəvaid Kitəbit-Təfsil əl-Cami li Ulumit-Tənzil”, 7/74

¹⁰ “Təfsir əl-Qurtubi”, 7/20;

¹¹ “Mənil-Quran və İrabuh”, 5/312;

bel sümüyünün aşağı hissəsi qəsd olunur. Məlumdur ki, Bibliyada Musanın yazdığına inanılan ilk beş kitab Hippokratdan çox-çox əvvəl yazılıb, bu kitabları Musanın yazdığını qəbul etməyən alimlərin əksəriyyəti belə bu kitabların çoxunu ən yaxını miladdan əvvəl 9-cu və 8-ci əsrə nisbət edirlər. Hippokrat isə miladdan əvvəl dördüncü əsrdə ölüb. Bir sözlə bu youtube ateistin nəzəriyyəsi kiçik bir araşdırmaya tab gətirə bilmir. Amma biz bu günə qədər dilimizdə bu ifadəni işlədirik. Hətta ingilis dilində belə bir kimsənin uşağı mənasında “fruit of one’s loins” deyirlər. Hər fən “bir kimsənin sülbünün bəhrəsi, meyvəsi” mənasını verən bu ifadə çox ehtimal ki, bibliyadan bu dillərə keçib. Amma qədim insanlar nə üçün reproduksiyanı, törəməni *kişinin sülbünə* nisbət ediblər? Yuxarıda da izah etdiyimiz kimi onlar spermanın kişinin xayalarından qaynaqlandığını bilirdilər və bunu bilmək çətin deyildi. Bir kimsə burada sual verə bilər ki, əgər bunu bilmək bu qədər asan idisə nə üçün yunanların məşhur təbiətləri bunu bilmirdilər. Bu suala cavabımız budur ki, onlar da bilirdilər, lakin onlar başqa bir problemi həll etmək üçün yeni və elmi bir izah axtarırdılar. O problem isə ümumiyyətlə sperma haqqındakı xətalı təsəvvürdən qaynaqlanırdı. Onlar inanırdılar ki, spermanın içində həmin adamın kiçik modeli mövcuddur və bu modelin necə orada əmələ gəlməsini izah etmək üçün fərqli fikirlər irəli sürüblər. Bəzilərinə görə *kişinin bütün* bədənindən kiçik zərrələr axaraq spermanın içərisində toplanır və modeli əmələ gətirir. Bəziləri isə bunun beyindən başladığına inanırdı. Amma sadə insanlar bəsit bir həqiqəti bilirdilər və təsdiqləyirdilər; yəni spermanın özü xayalardan əmələ gəlirdi. Lakin onlar daha bir şeydən xəbərdar idilər: insanın cinsi əlaqəsinin *kişinin beli* ilə bir əlaqəsi var. Bu, daha çox sperma boşalması zamanı hiss olunurdu, həmçinin intensiv cinsi əlaqədən sonra da hiss olunurdu. Ona görə də qədim insanlarda *kişinin bel nahiyəsinin* cinsi əlaqə ilə, reproduksiya ilə əlaqələndirilməsinin normal bir izahı vardır. Vəziyyət belə olduğu halda dildə bu cür ifadələrin formalaşması *təbii bir hal olacaq. Bizim bundan başqa bir şey gözləməyimiz* belə doğru deyildir. Sizcə dildə bir kimsə üçün “onun sülbünün meyvəsi” demək yoxsa “onun xayalarının meyvəsi” demək daha münasibdir?! Dildə *bu* şəkildə həyaya daha münasib olan ifadələr çoxdur və normaldır. Biz bu gün belə tualet üçün “ayaqyolu” *sözünü işlədirik. Ərəblər də çökəklik yer mənasına gələn “ğait” sözünü işlədirdilər, çünki dildə bu cür ifadələr daha həyalıdır. Biz bu gün belə bədəninizdəki orqanlara bəzi funksiyaları yalnız hissiyyat üzərindən veririk. Xüsusilə “ürək” orqanına elə işlər nisbət edirik ki, anatomiyada onların heç birinin əsası yoxdur, amma dil dildir. Ən təcrübəli həkimlər də, ən savadlı professorlar da eyni dili istifadə edirlər və bu dili istifadə etməkdə bir problem görmürlər. Quran da ərəblərin dilində endirilib, yəni ərəblərin sözlərini onların öz işlətdikləri mənalarda işlədib. Nisə surəsinin 23-cü ayəsində “Öz belinizdən (sülbünüzdən) gələn oğullarınızın arvadları ilə...” deyilməsi, Araf surəsinin 172-*

ci ayəsində “bir zaman Rəbbin Adəm oğullarının bellərindən onların törəmələrini çıxarmış...” deyilməsi tamamilə doğrudur, çünki Allah bu ayələrin heç birində spermanı oradan çıxardığını demir, lakin insanların törəmələrini ora nisbət *etmişdir*.

Onu da qeyd edək ki, qədim insanların cinsi münasibətlərin və reproduksiyanın bel ilə əlaqəsinin olduğunu düşünməkləri heç də müasir elm işığında əsassız deyildir. Ən sonuncu eksperimental tibbi kəşflər onu sübut edir ki, kişilərdə spermanın boşalması, yəni təzyiq ilə kənarlaşdırılması prosesi məhz bel sümüyünün aşağısında yerləşən lumbar və sakral hissələrdəki neyronlar tərəfindən kontrol edilir. Bu sübut edir ki, *sperma kişilərin xayasında əmələ gəlsə də onları hərəkətə gətirib boşaldan idarə mərkəzi bəldə yerləşir.*¹² Ona görə də qəza keçirmiş bir çox kişi bel sümüyündən zədələndiyi üçün bu bölgədə problemlərlə üzləşir, bəzilərində hətta kontrolsuz şəkildə sperma boşalmaları adi hala çevrilir.

Burada daha iki təfsir də mümkündür. Bu təfsirlərdən birinə əsasən buradakı sülb sözü ümumiyyətlə *kişi üçün kinayədir*, tərəib sözü isə qadın üçün kinayədir. Yəni əslində ayənin mənası budur: **“Kişi ilə qadın arasından çıxır.”** İmam Əbu Mənsur əl-Məturidi deyir: **“Bunun eynisini Əbu Bəkr əl-Əsamm zikr edib ki, (ayədəki) “sülb” kişi mənasını ifadə etmək üçün kinayədir, “tərəib” isə qadını ifadə edən kinayədir. Beləliklə də bu, onların hər ikisi üçün ad kimi işlənib...”**¹³ Belə görünür ki, əl-Məturidi bu təfsiri möhtəməl və əsaslı bir təfsir kimi görür. Şihəbuddin əl-Xafəci də deyir: **“(Ayədəki) “sülb və tərəib arasından” sözünü bütün bədəni ifadə etmək üçün kinayə olaraq qəbul etsək uzaq ehtimal olmaz.”**¹⁴ Həmçinin Muhəmməd əl-Əmin əl-Hərari deyir: **“(Allahın) “sülb və tərəib arasından çıxır” ayəsində incə kinayə vardır. Kinayə üzərindən sülb sözü ilə kişini, tərəib sözü ilə isə qadını qəsd etmişdir.”**¹⁵ Sülb sözü ilə *kişinin* qəsd edilməsindəki əlaqə aşkardır, çünki sülb möhkəmliyin, sərtliyin, qürurun, gücün *simvoludur*. Döş qəfəsi isə qadını ifadə etmək üçün münasib bir kinayədir. Bu təfsir heç də apologetik təfsir hesab edilə bilməz, çünki müasir dövrümüzdə ateistlərin etirazlarına qarşı çıxarılmış bir izah deyildir. *Əbu*

---

¹² Bu barədə ilk araşdırmalardan biri Cincinnati universitetinin professorları Allard J, Truitt WA, McKenna KE, Coolen LM tərəfindən aparılıb. Link: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/15947961>
Miguel Carro-Juárez və Gabriela Rodríguez-Manzo bu mövzunu “The Spinal Pattern Generator for Ejaculation” adlı elmi araşdırmalarında ələ alırlar. Link:

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0165017307002925>

¹³ əl-Məturidi, “Təvilət Əhlis-Sunnə”, 10/495;

¹⁴ “Haşiyətuş-Şihəb alə Təfsir əl-Beydavi”, 8/347;

¹⁵ əl-Hərari, “Hədəiqur-Ruh var-Reyhan”, 31/339;

Mənsur əl-Məturidi miladi onuncu əsrin ortasında vəfat edib. əl-Əsamm isə daha əvvəl, doqquzuncu əsrin əvvəllərində vəfat edib.

Ən sonda daha bir mümkün mənaya işarə etmək istəyirik. Ayədəki həm sülb, həm də tərəib sözünü qadına aid etsək ortaya çıxan məna bu olacaq ki, Allah insanı onurğa sümük ilə *döş qəfəsi* arasında yerləşən ana bətnindən çıxarır. Altıncı ayədə insanı “axan sudan”, yəni spermadan yaratdığını və yeddinci ayədə isə “ana bətnindən çıxardığını” qəsd etməsi və sonrakı ayədə isə yenidən öldürüb Özüə qaytaracağını söyləməsi tam bir ardıcılıq əmələ gətirir. Lakin bizim bu izahı ən axırda gətirməyimizin və buna etimad etməməyimizin səbəbi budur ki, təfsir alimlərindən kiminsə belə bir izah verdiyini görməmişik. İstənilən halda əksər təfsir alimlərinin bu ayədən *başə düşdüyü* məna budur ki, Allah insanı bir kişi və bir qadından yaradıb. Ayədəki tərəib sözünün bədənin hansı hissəsinə aid olmasında ixtilaf ediblər, fərqli fikirlər səsləndiriblər, amma böyük əksəriyyət ayədəki tərəib sözünün qadının bədən üzvü olduğunu deyir. Bir sözlə ateistlərin ayəyə zorla vermək istədikləri “elmi xəta” ayədə yoxdur. Spermanın xayalarda əmələ gəldiyini bizim bu gün bildiyimiz kimi qədimdə də insanlar bunu bilirdilər. Doğrusunu Allah bilir!